

PSYCHOLOGIA MIEJSCA

*Książkę tę poświęcam pamięci moich lwowskich Rodziców,
Lidii i Andrzeja Lewickich, a dedykuję ją wszystkim lwowiakom –
wygnanym, przybyłym, urodzonym we Lwowie –
gdyż oni najlepiej wiedzą, czym jest miejsce.*

Maria Lewicka

PSYCHOLOGIA MIEJSCA

Wydawnictwo Naukowe SCHOLAR
Warszawa 2012

Monografie Polskiego Stowarzyszenia Psychologii Społecznej

POLSKIE STOWARZYSZENIE PSYCHOLOGII SPOŁECZNEJ

Recenzent: prof. dr hab. Augustyn Bańka

Redaktor prowadzący: Agnieszka Szopińska

Redakcja i korekta: Magdalena Pluta

Projekt okładki: Katarzyna Juras

Zdjęcie na okładce: Tytus Sosnowski

Copyright © by Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2012, 2021

ISBN 978-83-7383-476-7

doi 10.7366/9788373834767

Książka dofinansowana z funduszy grantu MNiSW Nr NN106 0805 33
oraz ze środków Wydziału Psychologii Uniwersytetu Warszawskiego

Wydawnictwo Naukowe Scholar Spółka z o.o.
ul. Oboźna 1, 00-340 Warszawa
tel. 22 692 41 18; 22 826 59 21; 22 828 93 91
dział handlowy: jak wyżej, w. 108
e-mail: info@scholar.com.pl
www.scholar.com.pl

Wydanie pierwsze

Skład i łamanie: WN Scholar (*Jerzy Łazarski*)

Spis treści

Wstęp	I
Wprowadzenie. Czy w psychologii jest miejsce dla miejsca?	9
Podziękowania.....	13
Rozdział 1. Miejsce	17
1.1. O pozornej śmierci i o triumfalnym powrocie miejsca	17
1.1.1. Śmierć miejsca?.....	17
1.1.2. Powrót miejsca	20
1.2. Znaczenie miejsca	26
1.2.1. Miejsce w języku.....	27
1.2.2. Kłopoty ze znaczeniem	30
1.3. Miejsce jako przedmiot doświadczenia fenomenologicznego	38
1.3.1. Metoda fenomenologiczna	38
1.3.2. Miejsce w ujęciu fenomenologicznym.....	41
1.3.2.1. Granice miejsca, czyli wyodrębnienie	41
1.3.2.2. Koncentryczny charakter miejsca.....	46
1.3.2.3. <i>Genius loci</i> , czyli „duch miejsca”.....	61
1.3.2.4. Ciągłość miejsca	68
1.3.2.5. Miejsce jako spoczynek	70
1.3.2.6. Autentyczność.....	75
1.3.3. Spór o naturę miejsca: otwarte czy zamknięte, statyczne czy dynamiczne?	78
1.4. W stronę (ukrytej) teorii miejsca	84
1.4.1. Jakość <i>versus</i> ilość, czyli dwa nurty w badaniach doświadczenia miejsca.....	84
1.4.2. Architekci o dobrym miejscu	89
1.4.3. Estetyka środowiskowa	96
1.4.4. W stronę teorii miejsca – podsumowanie.....	103
Rozdział 2. Związki człowieka z miejscem	105
2.1. Związki z miejscem: relacje psychologiczne czy semantyczne?.....	105
2.2. Związki z miejscem – rys historyczny badań	108

2.3. Pomiar związków z miejscem	114
2.3.1. Przywiązanie do miejsca: konstrukt jedno- czy wielowymiarowy?	114
2.3.2. Metody ilościowe	120
2.3.2.1. Autorskie skale Przywiązania do Miejsca i Identyfikacji z Miejscem	127
2.3.3. Metody jakościowe	145
2.3.4. Czy można policzyć jakość?	158
Rozdział 3. Predyktory przywiązania do miejsca	163
3.1. Cechy miejsca	164
3.1.1. Skala miejsca	164
3.1.2. Miejsce otwarte <i>versus</i> zamknięte	178
3.1.2.1. Wielkość miejscowości	179
3.1.2.2. Miejsca zróżnicowane <i>versus</i> homogeniczne	187
3.1.2.3. Osiedla zamknięte <i>versus</i> otwarte	195
3.1.2.4. Otwarte czy zamknięte – a może i otwarte, i zamknięte?	203
3.1.3. Rodzaj zabudowy a przywiązanie do miejsca	206
3.1.4. Dzielnica i miasto a przywiązanie do miejsca	222
3.2. Cechy osób	232
3.2.1. Więzy sąsiedzkie	232
3.2.2. Mobilność	243
3.2.3. Status społeczno-ekonomiczny, rodzinny i pracowniczy	260
3.3. Regionalne zróżnicowanie przywiązania do miejsca i tożsamości lokalnej w Polsce i na Ukrainie	265
3.3.1. Regionalne zróżnicowanie Europy i świata	265
3.3.2. Regionalne zróżnicowanie Polski i Ukrainy	270
3.4. Podsumowanie	309
Rozdział 4. Związki z miejscem i ich konsekwencje psychologiczne	313
4.1. Przywiązanie niejedno ma imię: typy relacji z miejscem	313
4.2. Rodzaj relacji z miejscem a zmienne socjodemograficzne	320
4.3. Typy relacji z miejscem – profile psychologiczne	329
4.3.1. Kapitał społeczny	329
4.3.1.1. Kapitał sieciowy	330
4.3.1.2. Zaufanie społeczne	337
4.3.1.3. Aktywność społeczna	343
4.3.2. Kapitał kulturowy	349
4.3.3. Tożsamość i ciągłość: jednostka, rodzina, miejsce	360

4.3.4. Wartości	371
4.3.5. Zadowolenie z życia i samoocena.	382
4.4. Typy relacji z miejscem: podsumowanie	385
4.5. Typy relacji z miejscem – analiza dyskryminacyjna.	391
4.6. Miejsce: kotwica czy magnes?	398
Rozdział 5. Pamięć miejsca	405
5.1. Pamięć zbiorowa a pamięć indywidualna	405
5.1.1. Amnezja czy hipermnezja znakiem współczesności?	405
5.1.2. Rodzaje pamięci	409
5.1.3. Psychologowie o pamięci zbiorowej.	420
5.2. Pamięć miejsca.	427
5.3. Pamięć miast o wymienionej krwi	451
5.3.1. Miasta Rzeczypospolitej – wymiana narodowości.	452
5.3.1.1. Wymiana narodowości w miastach Kresów Wschodnich: Lwowie i Wilnie.	456
5.3.1.2. Wymiana narodowości w miastach Ziemi Zachodnich i Północnych Polski.	459
5.3.2. Narracje tożsamościowe wybranych miast: ludność, bohaterowie, wydarzenia	462
5.3.2.1. Wielonarodowy charakter miejsca – oszacowania składu narodowościowego miejscowości przed wojną	463
5.3.2.2. Słynne osoby w historii miejscowości	478
5.3.2.3. Najważniejsze wydarzenia w historii miejscowości	495
5.4. Nic bardziej niewidzialnego niż pomnik? Rola wypowiedzi urbanistycznych w pamięci miejsca.	508
5.4.1. Pamięć typu <i>locus</i>	509
5.4.2. Pamięć typu pomnik	516
5.5. Pamięć miejsca – rola czynników demograficznych i relacji z miejscem zamieszkania	523
5.5.1. Psychologiczne czynniki sprzyjające pamięci.	523
5.5.2. Zainteresowanie przeszłością: jego istota i rola w kształtowaniu pamięci miejsca	534
5.5.3. Emocjonalne związki z miejscem. Tożsamość lokalna czy narodowa?	540
5.6. Miejsce jako obiekt społeczny: poznawcze oraz motywacyjne mechanizmy etnocentrycznej wizji przeszłości miejsca	550
Zakończenie: czy w psychologii jest miejsce dla miejsca?	561

Załącznik. Zestawienie badań omawianych w książce.	569
Literatura cytowana.	575
Indeks nazwisk.	615
Indeks rzeczowy	629